

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, доцента

Ракітянської Людмили Миколаївни на дисертаційну роботу

ВОЛІК Наталії Миколаївни

«Розвиток емоційного інтелекту дитини дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти»,

представлену на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 012 – Дошкільна освіта

Актуальність теми дисертації

Актуальність теми дисертаційного дослідження, обраної Н.М. Волік не викликає сумнівів та обґрунтована з позиції чинних міжнародних і державних нормативно-правових документів та низки подій у світі та в Україні, що свідчать про нестабільність та мінливість сучасних реалій. Цей процес супроводжується зростаючою небезпекою щодо збереження ментального здоров'я та розвитку емоційної стійкості підростаючого покоління. Звідси постає негайна потреба науковців та педагогів-практиків звернути увагу на такі якості особистості як «чуттєвість», «емоційність» та «емпатійність». Наразі постає проблема формування та розвитку саме цих загальнолюдських якостей у дітей, починаючи з дошкільного віку. Всебічний аналіз наукових шкіл та поглядів вчених (С. Денхем, Т. Кербі, Х. Бассетт, К. Зінсер, С. Ладивір, В. Котирло, С. Кулачківська та багатьох інших науковців) вказують на важливість зазначеної проблеми.

Вагомість дослідження підкреслюється ще й тим, що дисертацію виконано відповідно до комплексної наукової теми кафедри дошкільної освіти і соціальної роботи Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького «Теоретичні та практичні аспекти формування загальнолюдських цінностей особистості у культурно-освітньому просторі» (РК № 0115U001735).

Оцінка обґрунтованості наукових результатів дисертації, їх достовірності та новизни

Дисертаційне дослідження Волік Наталії Миколаївни має категоріальну основу дослідження, відповідний науковий апарат. Проблема розвитку емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти окреслена відповідним об'єктом, що містить відповідні наукові властивості і предметом дослідження, як складової частина об'єкту (с. 18-19). Дисертація Волік Н.М. містить наукову новизну одержаних результатів та практичну значущість для педагогів. А саме, реалізує принцип зв'язку теорії та практики в галузі дошкільної освіти (с. 21).

Оцінюючи найважливіші здобутки дисертаційного дослідження необхідно вказати на наукову новизну і теоретичне значення одержаних результатів

дослідження. Заслуговує уваги уперше науково обґрунтована та експериментально доведена доцільність розгляду емоційного інтелекту у термінах дошкільної педагогіки як педагогічної проблеми. Волік Н.М. демонструє високу професійну й наукову компетентність щодо обґрунтування педагогічних умов процесу розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти (розвинена система уявлень вихованців про емоційну сферу життя людини; організація емоційно-забарвленого предметного середовища в групових осередках та прогулянкових майданчиках; методична підтримка педагогів закладу дошкільної освіти, у тому числі щодо підвищення рівня емоційного інтелекту самих педагогів; просвітницька робота з батьками вихованців засобами поширення психолого-педагогічних знань щодо вікових особливостей розвитку емоційної сфери дітей дошкільного віку). Особливу увагу привертає представлена методика розвитку емоційного інтелекту дитини дошкільного віку засобами педагогічного впливу, безперечну значимість якої доводить експериментальним шляхом підтверджена ефективність роботи за вказаною методикою. Цікаво, що дисертанткою сформовано комплекс діагностичних методик для виявлення рівня розвитку усіх компонентів емоційного інтелекту дитини дошкільного віку.

Важливим вважаємо те, що у роботі розширено та доповнено уявлення про розвиток емоційного інтелекту в онтогенезі, про доцільність цілеспрямованого впливу на розвиток емоційного інтелекту, починаючи з дошкільного віку, висвітлено роль дорослого в емоційному житті дошкільника (як педагогів так і батьків).

Волік Н.М. демонструє високу професійну й наукову компетентність щодо подальшого розвитку ідеї взаємозв'язку та взаємозалежності емоційної та когнітивної складових загального розвитку дитини. Наталія Миколаївна всебічно висвітлює та доповнює концептуальні засади та науково-педагогічні підходи щодо створення оптимальних умов для успішної соціалізації дошкільника в закладі дошкільної освіти шляхом розвитку емоційного інтелекту засобами психолого-педагогічного впливу.

Дисертанткою чітко визначено компоненти методики (когнітивний, афективно-мотиваційний та реактивно-відтворювальний), означено відповідні показники та схарактеризовано рівні (високий, середній, низький) розвитку емоційного інтелекту дитини дошкільного віку.

У процесі дослідження Н.М. Волік розроблено структурно-функціональну модель розвитку емоційного інтелекту дитини старшого дошкільного віку, яка знайшла свою поетапну (ознайомчий, продуктивний, закріплюючий) реалізацію через окреслені педагогічні умови і забезпечувалась підходами (акмеологічний, валеологічний, гуманістичний, діяльнісний, діагностичний, інтегральний, історичний, комунікативний, комплексний, культурологічний, особистісно-орієнтований, практико-орієнтований, системний, соціокультурний, середовищний, цілісний, ціннісний) та принципами (термінологічний, функціональний,

пізнавальний, культуровідповідності, системності та послідовності, науковості, зв'язку навчання з життям, наочності, особливої синтетичності вікового періоду відносно розвитку емоційного інтелекту та принцип інституційності).

Значущість репрезентованої роботи підсилюється: чітким визначенням наукового апарату дослідження, його логічним співвідношенням із сформульованими висновками; широкою джерельною базою; вибором методологічного інструментарію (системний, компетентнісний, особистісно-орієнтований, акмеологічний та інші підходи) і методів дослідження (загальнонаукових, емпіричних методів і методів математичної статистики, інтерпретаційних): аналіз, порівняння, синтез, тестування, педагогічний експеримент, критерій Пірсона, що забезпечує достовірність отриманих результатів. Зміст роботи та аналіз основних положень дисертації підтверджує досягнення мети і вирішення завдань дослідження. Пропозиціям, розробкам та висновкам, які представлені в дисертації властива повнота, логічність викладу, достатній рівень обґрунтованості й достовірності.

Практична цінність роботи

Отримані в дисертаційному дослідженні результати було апробовано та впроваджено в освітній процес низки закладів дошкільної освіти. Відмічаємо широку географію експериментального дослідження (Волинська область, Запорізька область, Херсонська область, Дніпропетровська область).

Провідні положення дисертаційного дослідження стали підґрунтям для опублікованих напрацювань науково-методичного характеру: «Рекомендації для педагогів закладу дошкільної освіти щодо роботи з розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку»; розроблено та запатентовано «Тренінг для педагогів з розвитку емоційного інтелекту дошкільного віку».

Матеріали дослідження можуть бути покладені в основу створення методичних посібників для педагогів закладу дошкільної освіти, безпосередньо педагогами-практиками закладів дошкільної освіти, у системі підготовки студентів педагогічних коледжів та закладів вищої освіти, що здобувають освіту за спеціальністю 012 Дошкільна освіта; у системі післядипломної педагогічної освіти.

Оцінка змісту дисертації, її завершеність та дотримання принципів академічної доброчесності

Дисертаційне дослідження Волік Наталії Миколаївни має категоріальну основу дослідження, відповідний науковий апарат. У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його об'єкт, предмет, мету, завдання, охарактеризовано методи роботи, розкрито наукову новизну, практичну значущість дисертації, подано відомості щодо апробації та впровадження одержаних результатів, загальну кількість публікацій, структуру й обсяг дисертації.

У першому розділі – «Теоретичні основи розвитку емоційного інтелекту у дітей дошкільного віку» дисертаційного дослідження відображено послідовне вирішення наукової проблеми з таких позицій, як: аналіз психолого-педагогічної літератури щодо стану дослідження проблеми розвитку емоційного інтелекту, визначення чинників успішної соціалізації дітей дошкільного віку; характеристика впливу емоцій на життєдіяльність особистості саме в дошкільному віці; визначення поняття «емоційний інтелект». Важливим вважаємо те, що у роботі висвітлено роль дорослого в емоційному житті дошкільника (як педагогів так і батьків).

У другому розділі – «Емпіричні засади розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку» описано методи та комплекс діагностичних методик для визначення рівня розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку; представлено структуру розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти. Визначено компоненти, критерії та рівні розвитку емоційного інтелекту дошкільника в закладі дошкільної освіти.

«Експериментальна перевірка ефективності системи розвитку емоційного інтелекту дітей старшого дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти» – третій розділ дисертаційного дослідження, в якому представлено формувальний етап дослідження та його результати. Головні методи і процедура дослідження, які використовує дослідниця Волік Н.М., адекватні поставленим завданням, які успішно вирішені, про що свідчить організація педагогічного експерименту та оцінка ефективності розвитку емоційного інтелекту дітей дошкільного віку в умовах закладів дошкільної освіти.

Аналіз структури дисертації, а також довідки про перевірку на плагіат, дає можливість зробити висновок щодо дотримання Наталією Миколаівною принципів академічної доброчесності.

Мова та стиль викладення результатів

Дисертація за структурою, мовою та стилем викладення виконана на належному науковому рівні. Дисертація складається з вступу, трьох розділів, висновків, списку літератури та додатків. Основний зміст викладено на 223 сторінках. Робота містить 12 таблиць, 7 рисунків та 15 додатків. Список використаних джерел складає 259 найменувань, із них 62 – іноземними мовами. Загальний обсяг дисертації (з додатками) складає 299 сторінок.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог наказу МОН України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження вимог до оформлення дисертації».

Оприлюднення результатів дисертаційної роботи

Статті Волік Н.М. та доповіді на науково-практичних конференціях, публічно обговорювалися, відображають основні результати дослідження, розкривають теоретичні і методичні аспекти вирішення досліджуваної проблеми. Основні наукові положення та результати дослідження відображено у 16 одноосібних

публікаціях автора та 1 у співавторстві, зокрема: 7 статей у фахових наукових виданнях України та інших держав (з яких – 6 в наукових виданнях України, 1 – у науковому періодичному закордонному виданні); 6 – апробаційного характеру, 4 – додатково відображають результати дослідження. Публікації повністю висвітлюють основні наукові положення дисертації, зокрема ті, які автор виносить на захист. Таке представлення результатів наукової роботи є більш ніж достатнім і виявляє серйозну зацікавленість автора досліджуваною тематикою.

Зауваження до дисертаційної роботи

У цілому, оцінюючи позитивно дисертаційне дослідження Н.М. Волік, вважаємо за потрібне висловити певні побажання та міркування, частина яких носить дискусійний характер:

1. У Вступі обґрунтування актуальності дослідження набуло б більшої глибини і вагомості якби авторка, спираючись на матеріали Всесвітнього економічного форуму в Давосі (2018) щодо визнання емоційного інтелекту однією із найбільш затребуваних ринком праці у XXI ст. професійних навичок, посилалася б і на сучасні нормативні документи дошкільної освіти, зокрема, Базовий компонент дошкільної освіти, яким передбачена наступність між дошкільною та початковою освітою, зокрема, у формуванні наскрізних умінь, одним з яких є уміння керувати емоціями.

2. Слід позитивно відзначити опрацювання дисертанткою широкого кола науково-педагогічної літератури, аналіз якої наведено в теоретичній частині дослідження. Проте не завжди цей аналіз супроводжується авторською оцінкою сформульованих різними вченими положень та висновків.

3. У дисертації містяться посилання на праці відомих російських учених. Бажано вилучати російський контент і більше використовувати науковий доробок вітчизняних науковців.

4. На нашу думку, теоретичний аналіз перевищує вимогу до необхідного вмісту сторінок, оскільки дисертація містить 131 сторінку першого розділу і разом з другим розділом складає 161 сторінку тексту. Це загалом вплинуло на перевищення обсягу основного тексту дисертації (223 сторінки).

5. В третьому розділі дисертації бажано значно ширше описати хід та результати формувального експерименту. Не зовсім зрозуміло чи використовувались при проведенні експерименту усі засоби, методи та прийоми, подані в методиці, що була розроблена автором дослідження, чи тільки частина з них; якщо так – то яка саме.

6. Враховуючи виключне значення методики розвитку емоційного інтелекту дитини дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти, вважається доцільним розробка програми розвитку емоційного інтелекту дошкільника на

основі соціально-емоційного навчання (СЕН), яке наразі впроваджується на рівні пілотних проєктів в систему дошкільної освіти України.

Вважаю, що висловлені зауваження не є визначальними і не зменшують загальну наукову новизну та практичну значимість результатів та не впливають на позитивну оцінку дисертаційної роботи Волік Н.М.

Загальний висновок про дисертаційну роботу

На підставі проведеного аналізу можна зробити висновок, що за своєю актуальністю, значним обсягом виконаних досліджень, науковою новизною, достовірністю одержаних результатів, обґрунтованістю висновків, оформленням роботи, дисертація Волік Наталії Миколаївни «Розвиток емоційного інтелекту дітей дошкільного віку в умовах закладу дошкільної освіти» є завершеною працею, в якій отримані нові науково обґрунтовані експериментальні результати, що в сукупності вирішують конкретне наукове завдання та мають суттєве практичне значення для дошкільної освіти. Дисертаційне дослідження відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 р. № 44, а її автор Волік Наталія Миколаївна заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 012 – Дошкільна освіта.

Оппонент

Доктор педагогічних наук, доцент, доцент
кафедри методики музичного виховання,
співу та хорового диригування

Криворізького державного
педагогічного університету

РАКІТЯНСЬКА Людмила Миколаївна

